

De la monosala al megaplex Exhibició cinematogràfica a Catalunya i concentració*

Carles José i Solsona

Després d'una inestroncable reguitzada d'exercicis caracteritzats per la minva en l'afluència de públic als locals de projecció cinematogràfica (des de mitjans de la dècada dels seixanta fins a les acaballes dels anys vuitanta), les estadístiques relatives a l'exhibició fílmica a Catalunya palesaren una conhortadora capgirada de la tendència. A la darrerria dels anys vuitanta, unes anyades breus, però ininterrompudes, d'estabilitat i d'assossec en el volum d'espectadors convidaren a pensar que la noïble sagnia que, durant quatre llarguíssims lustres, havia corsecat la robustesa del nostre sector exhibidor presentava encoratjadors símptomes de deturada.

En encetar la dècada dels noranta, aquesta basardosa rubinada havia arrossegat un enfilall de nou-centes pantalles en el seu corrent de devastació, pèrdua que reflectia ben a la clara la intensitat de l'esbaldregada que havien sofert els pilons, ben sòlids i afermançats, en etapes precedents, de l'assistència cinematogràfica. A Catalunya, la clientela anual dels cinemes era inferior en cinquanta-quatre milions de persones (i això fa gairebé vuit vegades la població actual del seu territori) a la xifra que inaugurarà el darrer terç del segle XX. La gruixària de les dimensions de la crisi i la seva persistència temporal havien de provocar forçosament profundes transformacions en la composició i en les característiques del sector i una mutació radical en la seva estructura.

Amb les sales que tancaren desaparegueren del nostre mapa cinematogràfic molts de petits empresaris, tal vegada no gaire distingits per l'embalum econòmic dels seus establiments, però que, en un feix amplíssim de casos i des d'un prisma qualitatiu, foren decisius per causa de la seva devoció al setè art, que els impel·lí a tirar endavant els seus agonitzants negocis, malgrat els desastrosos comptes de resultats que hagueren d'endurar, i a mantenir estrènuament el batec dels projectors en municipis que, en cessar aquelles volenteroses i entusiastes activitats, han esdevingut vastíssims erms quant a activitat cinematogràfica.

Els empresaris que sobrevisqueren hagueren de cercar fórmules que els permetessin de minimitzar i, fins i tot, de defugir el tenaç impacte de la crisi. La renovació i la modernització dels locals, així com els primers exemples de parcel·lació dels establiments en dues o tres sales de cinema foren la resposta dels exhibidors que tingueren visió de futur –però també prou recursos financers després dels sotrats viscuts– per tal d'acarar els diversos fronts de competència (televisió, vídeo, noves i diverses formes de lleure, modificacions en els hàbits socials, etc.) i de dreçar resistents discs de contenció que els permetessin d'arregnar els estralls que els amenaçaven.

Mentre la reconversió produïa els seus fruits i vigoritzava part del teixit comercial de la nostra cinematografia, el parc de sales persistia en el seu esprimatxament mitjançant un fatídic règim d'extermini dels cinemes de poble i de les sales de barriada de les urbs més populoses. Foren locals

que, atesos el seu impuls inversor escassament galdós i l'entossudiment del seu mercat potencial a l'hora de desertar de les seves butaques, subministraren el segment més molsut del cens de víctimes de l'enterc enfuriament de la maltempada que féu trontollar les facturacions dels cinemes. Alhora que es produïa el tancament de sales, s'anava evidenciant la consolidació d'un ferm procés de concentració dins el sector econòmic de l'exhibició cinematogràfica: cada cop hi havia menys locals de projecció pública de pel·lícules i aquestes pantalles es constrenyien a un nombre progressivament exigü de municipis.

Recuperació i defallença

Amb l'arribada dels noranta, el precedent període d'estabilitat, que havia certificat l'amansiment de la ferotgia de la crisi, obrí sense defallença les portes a un bonancenc clima de recuperació sectorial que les xifres del control de taquilla del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (en una primera etapa, l'Àrea de Cinematografia i Vídeo, de la Direcció General de Promoció Cultural, i posteriorment l'Institut Català de les Indústries Culturals) anaren corroborant, en la seva aparició pública, cada dotze mesos. La xarxa de 342 pantalles que al 1990 nodrien el consum cinematogràfic de Catalunya s'havia eixamplat, quatre quadriennis més tard, fins a 782, mentre que, en ben nuada i estreta lligança amb l'increment dels punts de venda, el comerç d'entrades havia enlairat des de 18,03 fins a 25,43 milions la quantitat de bitllets despatxats anualment. En el seu pas per les finestretes, els ingressos que havien procurat aquestes multituds en el període ascendiren des de 47,33 milions d'euros fins a 144,43, esplendent trajectòria que cal corregir amb les diverses elevacions de preus experimentades durant l'interval de temps examinat. A efectes de defugir les distorsions que el tel monetari inoculara en l'anàlisi de les sèries d'ingressos, en aquest escrit pararem superior atenció a les altres magnituds (nombre de municipis amb vida cinematogràfica, centres de projecció, sales actives, espectadors, capacitats, sessions celebrades, índexs d'assistència). Pel seu costat, les recaptacions, que també són analitzades i comentades en el text, ens permetran de calibrar en quina mesura les tendències establertes pels volums d'assistència de públic són modulades per l'específica inflació d'aquest sector.

En resseguir l'oferta de cinemes actius, cal apressar-se a introduir un matís decisiu a l'hora de contemplar-ne l'avenç, perquè certament, durant els setze anys examinats, s'ha produït un sensible guany global en la xifra catalana d'espectadors cinematogràfics. Però és necessari subratllar alhora el fet que aquest saldo positiu ha estat aferrat per la contraposició de dues forces de sentit ben diferent. En primer lloc, una fase ascendent –que comprèn des del començ de la dècada dels noranta fins al 2001– caracteritzada per la contínua superació en cada exercici dels nivells d'assistència assolits l'any anterior i, en segon terme, una etapa (del 2002 ençà) d'arrosada del flux d'espectadors de cinema en sales exhibidores. És un matís que no es pot bandejar, car és precisament aquest darrer segment temporal el que ens il·lustra tocant al capteniment que podria mostrar el sector de l'exhibició cinematogràfica en els immediats anys a venir, una tendència de declivi que les noves i variades alternatives de visionat de pel·lícules, la descàrrega de llargmetratges cinematogràfics a Internet i la pirateria fílmica contribueixen malaventuradament a esperar. A l'hora d'endinsar-se en l'avaluació del darrer tram de la sèrie, convé observar que, en el 2006 i per primera vegada des de 1993, s'ha experimentat una disminució del nombre de pantalles en funcionament. En el trienni precedent, malgrat la menor assistència de públic, es continuaren obrint sales que havien estat projectades i començades a edificar en els anys expansius; tancat aquest parèntesi i submergits en una tònica minvant d'assistència als cinemes, caldrà estar molt

segur de la idoneïtat de la plaça triada i de la seva potencial rendibilitat en el supòsit d'embranchar-se en el bastiment d'un nou nucli de projecció fílmica. (1)

Havent consignat aquest fet en el seu vessant qualitatiu, convé complementar-lo amb la seva dimensió quantitativa. En aquest sentit, des del 2001 fins al 2006, Catalunya reduí en un 20,19% el seu doll d'espectadors cinematogràfics, ritme de caiguda que s'insereix –per bé que amb més neguitejant virulència- en la trajectòria estatal (encongiment del 17,14% en l'assistència cinematogràfica a Espanya). Tot i que al seu torn –i d'acord amb les darreres magnituds fornides per la revista *European Cinema Journal*, del programa europeu Media Salles- Espanya evoluciona dins la tònica general europea de retrocés, ho fa –i més encara Catalunya- a ben superior velocitat de reculada (el grau de disminució a la Unió Europea en el mateix període fou del 7,69%). Quant a l'evolució dinerària, la cruor de la baixada de públic a Catalunya fou tal que l'encariment del preu de les entrades esdevingué insuficient en la seva comesa d'elevat els ingressos del sector, no ja des de l'òptica del manteniment del poder adquisitiu de la facturació global, sinó en estrictes termes monetaris. Del 2001 al 2006 Catalunya veié retrocedir en un 0,71% el seu taquillatge cinematogràfic, mentre que la dada equivalent a tot Espanya s'expandí en un 3,20%.

Durant la fase ascendent, l'escalada de l'oferta i la reviscolança de la demanda tornaren a injectar optimisme en la lectura de les estadístiques relatives a l'exhibició cinematogràfica, un entusiasme que el darrer lustre examinat tingué cura d'aigualir. Ja en el seu moment, fins i tot en els períodes de més eufòrica construcció de nous centres exhibidors, tot i haver estat testimonis d'una impetuosa revifada que ens transportà als estrats de parc de sales que el sector tenia el 1982, es besllumava molt improbable, malgrat els projectes de noves pantalles que anaven cristal·litzant o que anunciaven els mitjans de comunicació, el retorn als cimadals que inauguraren els anys setanta, unes cúspides que s'havien dreçat en una societat amb unes habituds i unes opcions de lleure molt diferents de les actuals. Paral·lelament i malgrat que el nivell d'assistència als cinemes grimpà un bon feix de graons, l'augment no es produí amb homogeneïtat en els diversos nuclis exhibidors; ben al contrari, resultaren ostensiblement perceptibles conductes ben contrastades –i, amb no poca freqüència, notòriament oposades- en diferents parcel·les de la branca exhibidora.

Aquestes consideracions ens han empès en aquests paràgrafs a un acost rigorós a les xifres i a l'exhaustiu apregonament en l'estudi de la seva composició per tal d'esbrinar en quines dosis i en quins indrets d'aquest sector empresarial caldria escampar el possible optimisme o bé esdevindria avinent actuar preventivament a les envistes de patir una potencial capbussada en una nova fase de recessió. En escometre aquesta aproximació, les dades estadístiques utilitzades procedeixen del control de taquilla del Departament de Cultura (2) i abasten els divuit exercicis compresos des del 1989 (any en què la Generalitat de Catalunya inaugurà aquest seguiment) fins al 2006, darreres xifres publicades (3).

Desertització territorial

A l'hora de fer la present anàlisi, el primer aspecte que ressurt és el fet que, malgrat la renaixença de les pantalles i la recuperació de la clientela, l'oferta de cinemes no ha modificat ni un bri la seva volença de concentrar-se en un pomell de municipis encara menys nombrós. Pel 1977, un total de 426 municipis catalans posseïa com a mínim una sala de projecció que hagués funcionat durant l'any de forma continuada o esporàdica; aquest conjunt de viles abastava el 46,46% de la geografia catalana i el 94,47% de la demografia de l'època, de manera tal que aleshores cap localitat de

població superior a les 8.200 persones era òrfena de cinema. En els primers anys de la dècada dels noranta, la llista s'havia arrosat fins al centenar i mig de municipis. En els exercicis posteriors, el degotim es perllongà de faisó tan pausada com implacable, de manera tal que en el darrer graó de la sèrie temporal examinada el baticor de l'activitat cinematogràfica només era perceptible a 112 viles catalanes.

El replegament de les forces de l'exhibició filmica per la nostra extensió geogràfica ha acabat confegint un mapa en el qual gairebé vuit de cada nou dels 946 municipis que a hores d'ara conformen la divisió territorial de Catalunya estan desproveïts de cinema, una gegantina terrella en expansió que s'estén per les cinc sisenes parts del territori (el 84,12% de la nostra superfície). Des de la perspectiva demogràfica, el retrocés experimentat en les tres postremes dècades ha deixat sense accés al cinema en el seu propi municipi un terç del cens català (un 34,17% de la població, si volem ser exactes).

Val a advertir que deu viles amb més de 30.000 habitants de població de dret (per ordre demogràfic decreixent: Santa Coloma de Gramenet, Sant Boi de Llobregat, Rubí, Esplugues de Llobregat, Ripollet, Tortosa, Lloret de Mar, Sant Adrià de Besòs, Montcada i Reixac i Sant Joan Despí) no tenen en funcionament cap sala de projecció cinematogràfica dins els límits dels seus respectius termes municipals (4) i que vint-i-cinc poblacions entre aquest darrer estrat i les 20.000 ànimes tampoc no posseeixen cap centre obert al públic. Si ens traslладem al segment següent i davallam fins als 10.000 habitants, trobem 34 poblacions catalanes d'aquest interval demogràfic despullades de sala cinematogràfica i, en perllongar el trajecte des d'aquest darrer nivell fins als 5.000 pobladors, 68 municipis més acreixen aquesta desoladora rastellera de viles privades de cinema.

Per bé que un bon manat d'aquestes localitats gaudeixi de la presència de cinemes en els pobles de la seva rodalia, les xifres són prou il·lustratives quant a les dimensions de l'inexorable procés de desertització cinematogràfica pel qual ens estem encarrerent, una sendera que és paral·lela al camí petjat per l'exhibició filmica en el conjunt de l'estat espanyol i, al seu torn, sense desacordança amb el rumb que governa l'evolució de les sales de cinema en el Vell Continent. Si dels municipis passem a les comarques, advertim que una d'elles (Pla de l'Estany) no té cap sala de projecció cinematogràfica en activitat i que d'altres catorze només compten amb un municipi on els comarcans puguin mitigar la seva set de pel·lícules. Eixamplant un xic la mirada, constatem que hi ha 25 comarques catalanes –i això implica les tres cinquenes parts de les 41 que conformen el país– on, a tot estirar, podem inventariar un parell de municipis amb vida cinematogràfica. Per bé que aquestes dades haurien de ser matisades amb el nombre de municipis que integra cada comarca i amb les respectives demografies, les dades són prou esclaridores del grau de desertització de Catalunya en matèria de locals d'exhibició filmica.

Monosales i multisales

El segon aspecte que ens il·lumina tocant a l'existència de disparitats i de forts contrastos interns en l'evolució de les sèries estadístiques de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya emana de l'anàlisi dels nuclis de projecció filmica en funció del nombre de pantalles que posseeixi cadascun d'ells. Des d'aquesta perspectiva, el primer apropament que esdevé útils neix de la partició del sector entre locals d'una sola pantalla, d'una banda, i multisales, d'una altra, amb independència de la quantitat de llenços de projecció que s'aglutinin a cadascuna d'aquestes últimes. L'acostament a les xifres resultants d'aquest tipus de fragmentació ens confirma numèricament allò que una observació

mínimament amatent de la conducta del públic dels cinemes ja ens permet d'entrellucar amb notable claredat i, a l'ensem, aquesta ratificació fa avinent la quantificació de la velocitat de transformació aconseguida pel model de contemplació pública de l'oferta de pel·lícules. Ben llunyà es percep, en aquest sentit, aquell any 1977 en què l'especejament d'espais de projecció a Catalunya se cenyia a cinc locals de dues pantalles, que plegadament convocaven l'1,17% de l'equipament de llenços i el 4,51% de la facturació sectorial de l'època.

Anys més tard, les coses eren força diferents i encara haurien de veure's sotmeses a més intenses modificacions. Pel 1990, dels 342 llenços que constituïen la xarxa de pantalles cinematogràfiques actives de Catalunya, només 118 (això fa el 34,50% del total) procedien de l'aportació dels multicinemes; setze anys més tard, el bloc minoritari pertocava ja aclaparadorament a les monosales, car els locals de pantalla única abocaven 87 unitats a un cens global de 782, de manera que els centres amb multioferta s'havien ensenyorit del 88,87% del mercat català, proporció una mica per dessota del corresponent percentatge espanyol (90,30%) i decididament encimbellada per damunt de la mitjana europea. Segons xifres manllevades a l'última edició de l'*Anuario estadístico del cinema europeo*, publicat per Media Salles i que recull la informació del 2005, el 88,30% de quota que les multisales forjaren aquell any a Catalunya ens col·locà lleument per sobre d'Àustria (88,22%) i el nostre nivell només fou remuntat per Irlanda (98,01%), Holanda (95,93%), Regne Unit (93,93%) i Bèlgica (91,04%). Val a consignar que Catalunya representa, segons que permeten de calcular les darreres xifres ministerials esbombades i corresponents a l'any 2006, el 17,93% de la flota espanyola de pantalles cinematogràfiques, quota que s'eixampla fins al 19,18% en les monosales i retrocedeix fins al 17,80% en els multicinemes, en confrontar les seves magnituds amb els respectius àmbits del mercat estatal (5).

Aquesta inversió de forces en el si de l'oferta es trasllada òbviament als graus de vehemència en l'abocament de públic a cada mena de local i, en última instància, al cabal del doll dinerari que emplena les seves arques. Les monosales –que, des del mateix naixement del cinema havien estat, en una primera i extraordinàriament duradora fase, el model exclusiu en el mercat i moltíssims anys després el prototipus dominant i invicte– arronsaven fins a la desena part la magnitud de la clientela replegada (les entrades venudes davallaren des de 12,04 fins a 1,24 milions en el transcurs del període 1989-2006) i, malgrat l'encariment de les localitats, l'aplec de monocinemes supervivents no reeixí a mantenir en termes monetaris (reduint a la quarta part la quantia que inaugurà l'interval) la recaptació que el bloc aleshores força més copiós dels locals de pantalla única havia tresorejat a inicis de la dècada. En feridor contrapunt, els multicinemes aconseguïen l'abassegador domini del mercat gairebé quadruplicant la gernació que els visitava i nonuplicant les sumes dineràries amuntegades disset anys enrere; en el 2006, la conquesta de clientela realitzada per les sales múltiples abastava el 95,12% del mercat, percentatge una mica inferior a la mitjana estatal (96,20%). En matèria de recaptacions també el grau de domini de les multisales a Catalunya (94,91% dels ingressos) no aconseguia d'enxampar la quota corresponent a tot Espanya (97,13%).

Centres de projecció i pantalles

El canvi radical i substancial que tot just acabem de consignar empeny, a l'hora de dur a terme apropinquaments analítics a l'àmbit econòmic de l'exhibició de pel·lícules, a establir la distinció entre sala de cinema i centre de projecció cinematogràfica. El primer concepte al·ludeix a cada unitat d'exhibició dotada de pantalla i de sistema de projecció; com a centre cal entendre cada nucli de projecció fílmica, sense parar atenció al nombre de sales que el constitueixen (d'una fins a vint-i-

quatre, en l'estat actual del parc cinematogràfic català). En funció d'aquesta distinció, cada centre de projecció, sota un nom comú i una mateixa propietat empresarial, esdevé un punt d'oferta en la xarxa territorial de l'exhibició cinematogràfica. Val a precisar, en l'esfera terminològica i abans de tirar endavant, que ens hem estimat més de fer servir els mots *sales* i *centres* per comptes de – respectivament–*pantalles* i *cinemes*, puix que aquest darrer terme s'associa, per raons d'ús històric de la paraula, als locals d'una sola pantalla.

Si la proliferació de noves pantalles que ha persistit a engruixir les dades anyals del sector a Catalunya podia induir a pensar que assistíem a un esbarriament dels brolls lumínics dels focus de projecció per la nostra geografia, l'examen dels centres talla de soca-rel qualsevol brostada d'esperança. Pel 1977, en el mapa de Catalunya es podien comptar 847 punts que subministraven sessions cinematogràfiques als seus habitants; la xifra s'empetití en els anys subsegüents, de manera tal que pel 1991 l'esllanguiment l'havia reduïda a 271 i no trigà a escurçar-se fins a 238, nivell entorn al qual romangué fins a la conclusió del segle. D'aleshores ençà, hem viscut un sexenni de caparruda persistència en la reducció del nombre de centres, que el 2006 s'havia somorgollat en un mínim històric de 184.

La composició dels centres evidencia la desaparició dels locals de pantalla única, equilibrada pel floriment dels blocs de multisales, ara siguin de nou encuny, adés neixin de la fragmentació d'antigues monosales. El fenomen es desenvolupa en consonància amb el corrent de desertització que ens detectava el resseguiment de l'historial dels municipis amb oferta cinematogràfica i corrobora un procés de concentració en el qual, malgrat la germinació de nous centres amb ben assortides cartelleres, ha disminuït el nombre d'indrets de la geografia catalana on els seus habitants poden veure cinema. El grau de concentració en el sector s'ha espesseït enormement amb el pas dels anys. Les multisales, que el 1977 cobrien un minúscul 0,59% del cens de centres actius, endegaren una escampadissa pel territori català que les menà, pel 1990, a representar el 14,83% dels centres cinematogràfics i a convocar a les seves butaques dos de cada cinc espectadors del Principat. Les dades més recents, corresponents al 2006, ens fan sabedors que el 52,72 % dels centres en funcionament són multisales, establiments que capturen dinou de cada vint demandants de pel·lícules. Òbviament, l'altra part de l'oferta de centres (els nuclis de pantalla única), malgrat la seva significació numèrica, perden totalment el control del mercat que havien exercit sense restriccions en temps pretèrits i s'apregonen per una situació adversa de magres rendibilitats de la qual hauran d'intentar desistir-se només amb l'aflaquit suport de la vintena part de la clientela.

Un estrat de futur incert

Aquesta panoràmica sobre el passat recent ens pot il·lustrar tocant al caire de la pròxima evolució del sector, alhora que contribueix a precisar-ne el rumb amb superior encert. Pel 2006, dotze municipis catalans limitaven la seva oferta a una monosala que, en el decurs de l'any, no aconseguia d'ultrapassar els dos mil euros de calaix. Si elevem la cota fins a 5.000 euros, el nombre de cinemes implicats ascendeix a 26 i s'enlaira fins a 36 quan el topall màxim de recaptació s'estableix en 10.000 euros. Aquest darrer segment de cinemes –que afecta únicament el 4,48% dels efectius de pantalles actives (o el 19,02% dels centres de projecció)– circumscriu la seva incidència al 0,17% dels espectadors i al 0,10% dels ingressos per la venda d'entrades. Tot i la seva esquifidesa quantitativa, aquest grup de sales esdevé summament anguniós per la seva rellevància en termes qualitatius, un neguit que s'aflama en procedir a l'examen dels municipis.

Durant l'any 2006, dels 112 municipis catalans que exhibiren comercialment llargmetratges cinematogràfics, un total de 65 ho féu mitjançant l'única sala activa de la localitat. Si ens acostem al seu nivell d'ingressos, advertim que a 11 municipis amb un sol cinema obert la recaptació no arribà a 2.000 euros per local. En elevar el llistó a 5.000 ens col·loquem en 23 poblacions i, si el pugem fins a 10.000 euros, comptabilitzem 32 viles en aquesta situació. Aquest darrer bloc representa gairebé les tres desenes parts dels municipis catalans amb alguna vida cinematogràfica (el 28,57%, a efectes de precisió) i constitueix un estrat de molt elevat risc quant a garanties de continuïtat d'uns cinemes habitualment nodrits i encoratjats pel generós coesforç dels seus propietaris o pel suport insuflat des de l'administració municipal. La franja encara es pot eixamplar amb els 12 municipis amb un sol cinema que, tot superant els deu mil euros, no en fan 20.000 de caixa anual i amb les set poblacions on la sala de cinema, havent deixat enrere aquest darrer nivell d'ingressos, no va enllà dels 30.000 euros de recaptació.

Comptat i debatut, quasi la meitat dels nostres municipis cinematogràficament actius disposa només d'una única pantalla, amb l'explotació econòmica de la qual, a tot estirar, els ingressos bruts poden arribar a vorejar els trenta mil euros. No acarem pas les condicions més afavoridores per deturar una concentració geogràfica del sector que ni tan sols les obertures de nous complexos de projecció filmica –ben sovint assetiats a localitats que ja disposen d'oferta cinematogràfica prèvia– han coadjuvat a remeiar.

En aquest cens minvant de municipis tampoc no es filustra una expansió interna del nombre de centres de projecció que hi sojornen. De moment, algunes de les sales que es consignaven a la relació del 2006 (perquè, havent plegat durant l'exercici, encara ofrenaven a les estadístiques el seu darrer llegat de públic i d'ingressos) seran definitivament absents de les llistes que afillin els exercicis posteriors i, durant l'any que vivim, ja hem tingut notícia d'algunes noves víctimes que allargassarà, en els inventaris futurs, la ja prou llarga relació de baixes. Anorreats els cinemes de barri, van sent esquinçats pel flagell de la crisi els locals de les poblacions petites i mitjanes en una massacre que encara amenaça amb l'esfondrament dels comerços més desllogats per la malura dels anys precedents, convertint-los en nous candidats a la desaparició.

El declivi de les monosales

En la dècada dels noranta, hom pot verificar, en clara oposició a l'esclat en el desenvolupament dels multicinemes i al seu veloç i progressiu asserviment del mercat, un empedreït esclavament dels volums de clientela i de recaptació ramassats per les sales individuals que havien constituït, durant molts d'anys, els vaixells insígnia de la flota exhibidora catalana. Aquests cinemes –escortats per un ben farcit sarpat de locals de preterita puixança de les urbs grans i mitjanes, potser no tan capdavanters, però prou rellevants plegadament– s'han submergit en els darrers temps a les zones de més fondària del seu historial de clientela convocada en el transcurs d'un exercici. Si, a tall d'exemple, examinem la conducta de les quinze primeres monosales pel volum d'espectadors aconseguit el 2006 (que representaren plegadament les tres quartes parts del públic congregat per les sales úniques), constatem que el seu nivell de públic s'ha aprimat fins a perdre la meitat del volum, ferotge règim que contrasta amb el 7,59% de dilatació de l'esplet d'espectadors de cinema a Catalunya en aquest mateix decenni.

Aquesta situació de les monosales hipoteca la prossecució, en el seu estat actual, d'aquesta mena de locals, tot abocant-los a la seva venda (traient profit d'unes plusvàlues immobiliàries que puguin

rescabalar els empresaris dels insuficients rendiments que, un mes rere l'altre, els han procurat llurs negocis), al canvi de destinació en el tipus d'activitat econòmica que duguin a terme o, en el supòsit que perseverin en la projecció pública de llargmetratges, a la seva reconversió en multisales, fent encara més espectacular i contrastada l'escissió del mercat entre locals individuals i cinemes múltiples.

La comparança de les classificacions dels centres de projecció segons el nombre d'espectadors aconseguits a l'inici i a l'acabament de l'interval temporal investigat en aquest treball no pot resultar més explícita tocant a la contundència de la transformació viscuda en el model exhibidor. Pel 1989, els trenta primers llocs del rànquing de clientela dels centres cinematogràfics de Catalunya es repartien a parts iguals entre locals de pantalla única i multicinemes; però aquests darrers centres ja manlleutaven la seva vigoria en subministrar el triumvirat que presidia la llista i en ocupar nou de les quinze primeres posicions. Al cap de disset anys, la realització del mateix exercici d'ordenació certifica la incontestable sobirania dels nuclis de multioferta. Entre la primera trentena de classificats només es poden localitzar dues monosales, però –si allargassem la llista fins a les 400 primeres pantalles per públic convocat– tan sols aconseguim de comptabilitzar-ne nou. Com a contrast curiós, però, val a subratllar que la pantalla que encapçala el rànquing català d'espectadors per cinema pertany a una monosala, per bé que es tracta d'un local –Imax– de projeccions molt peculiars, de títols força específics i de característiques ben diferenciades dels seus col·legues.

Aquesta radical metamorfosi del retaule exhibidor incita a explorar un altre fenomen intern sobre el qual les xifres anuals han emès enèrgiques admonicions i que no és un altre sinó la redistribució interna del públic dins d'una vivificadora atmosfera global d'engrandiment de l'audiència durant una bona part del període. Sense cap mena de dubte, l'obertura de multisales amb una oferta força diversificada, amb el complement d'altres opcions de lleure i de restauració i amb la comoditat d'un aparcament ampli i gratuït ha resquitat per al setè art una munió d'espectadors que, mitjançant el poderós frèndol de la seva incorporació, han anat redreçant una demanda esgavellada i atuïda, esdevenint així els artífexs essencials de l'elevació dels nivells globals d'assistència, fins i tot malgrat la retracció en el darrer lustre de la sèrie.

Si fragmentem, però, les dades entre multilocals i monosales, advertirem de mantinent que l'apogeu dels primers (el 2001, amb 21,62 milions d'espectadors més que onze anys enrere) supera de bon tros l'auge del conjunt (13,83 milions); consegüentment, és lícit d'imaginar que, a l'àmbit de les sales úniques, el seu minorament ha comportat per al sector exhibidor, d'una part i en els territoris mancats d'altres comerços de projecció de pel·lícules en l'àrea d'influència del cinema clos, la irremeiable pèrdua de la clientela i, d'un altre costat, la reconducció del públic cap a d'altres centres de projecció en els indrets on encara hi ha competidors en actiu. Des del 1990, el bloc de les multisales ha multiplicat per 3,43 el seu exèrcit de seguidors, mentre que les sales úniques han perdut el 88,71% del públic que les freqüentava quatre quadriennis abans. En inspeccionar l'evolució dels ingressos en el mateix període, advertim que l'engreix dels preus enlaira el multiplicador dels centres amb multipantalles fins a 7,42, mentre que, paral·lelament, amoroseix l'agror de la caiguda tot retallant el grau de descens fins al 74,53%.

A banda del transvasament de la clientela dels establiments desapareguts, és també raonable suposar que una part del públic de les monosales en funcionament n'ha desertat per anar a contemplar les mateixes cintes que s'hi projecten (per raons de proximitat, de comoditat o d'atractiu dels nous centres d'exhibició) en els recintes de diverses pantalles, reconducció que no es limita a

produir-se entre cadenes d'exhibició competidores sinó que s'ha observat també entre locals d'una mena i de l'altra pertanyents a un mateix grup. Si les sèries temporals de venda d'entrades de les monosales ja encenien els senyals d'alerta sobre els moviments trànsfugues i avalaven l'escaïença de la hipòtesi, l'examen dels índexs d'ocupació de la capacitat productiva de les sales acaba de conferir una més atapeïda còrpora a la seva versemblança. Un primer atansament a la situació ens assenyala el desajust entre el ritme de galopada del catàleg de pantalles ofrenades a la contemplació de la ciutadania (128,65% d'augment en el període 1990-2006) i la velocitat cobrada per la incidència de la seva explotació econòmica (41,03% de crescuda en el cabal de la riada humana). El considerable desfasament entre els percentatges apuntaria, en una lectura exclusivament limitada a aquestes dues variables, vers l'esgotament de les oportunitats latents en el mercat potencial, atès que l'addició de noves unitats d'oferta es veu progressivament retribuïda amb ressons més apaïgats –i negatius en l'etapa final de davallada pel pendís– de la demanda.

Utilització de la capacitat productiva

Concloure, però, sobre aquestes bases que el ritme de creació de sales no ha estat correspost per una creixença raonablement equivalent del nombre d'adquiridors d'entrades ens portaria a una visió enganyívola –o, en el millor dels casos, a una imatge distorsionada– de la realitat. La consideració dels punts d'oferta esdevé deficient si no contempla alhora la capacitat d'aquests nuclis. Per tant, la vastitud del parc de sales cal mesurar-la en funció del batalló de pantalles que l'integra, però també –i de manera molt especial– de la capacitat que cadascun dels locals posi a disposició dels clients per tal d'assadollar-ne els afanys de consum filmic. En aplicar-li aquest enfocament, la realitat es tinta amb tonalitats força més tonificants i acolorides, puix que des del 1995 (any en què el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya començà a publicar les dades sobre seients) fins al 2006 la cabuda de les sales, malgrat la prosperitat en el seu nombre (puja del 87,53% en aquest període), es limita a avançar un 4,22% (de 175.451 a 182.855 localitats), estirada molt més modesta que l'embranchida del 15,40% experimentada en la venda d'entrades durant aquests anys.

La desaparició de seients per causa de l'extermini de les monosales ha estat un poderosíssim contrapès a la floració de butaques derivada de la naixença de nous centres d'exhibició cinematogràfica. A l'hora de fer el balanç del procés, resulta evident que l'enlluernadora expansió de les pantalles ha estat acomboïada per la moderança en la consegüent evolució de les places i que aquest joc de forces oposades ha evitat una relació fora mida entre el desenvolupament dels punts de venda i les necessitats reals de butaques de cinema sol·licitades pel mercat. Tot endinsant-nos en la conducta dels seus components, la segmentació dels centres ens evidencia un retrocés del 66,94% en les monosales (de 106.230 a 35.116 butaques), percentatge de dimensió inferior al ritme de pèrdua d'espectadors per causa de l'extinció dels cinemes individuals (caiguda del 85,53%). Ben divers és el clima en el país de les sales múltiples, on el beneficiós corrent d'espectadors (79,64% d'alça en el període) sintonitza a distància amb l'accelerada carrere dels setis (puja del 113,43%, en passar de 69.221 a 147.739), cursa atïada per les butaques dels cinemes reconvertits i per la incorporació de les rengles dels multilocals de nova planta.

Havent modulat l'anàlisi de l'oferta de sales amb la respectiva capacitat, el subsegüent examen de la seva rendibilitat esdevindrà una tasca fructuosa quant a manifestació del comportament denotat pel sector i de les alteracions que el canvi de conducta està provocant en la seva composició interna. Una eina prou eficaç i explicativa del nivell de rendiment, entès com a grau d'utilització de la capacitat productiva, podria ser l'índex que relaciona el volum de venda d'entrades d'un establiment

cinematogràfic amb la seva capacitat i que ens informa sobre quantes vegades, en l'interval temporal objecte del nostre triatge, el centre en qüestió ha aconseguit d'emplenar la seva cabuda total. L'aplicació de l'índex al període 1995-2006 ens assabentaria que les baules de la cadena numèrica que en resulta guanyen pes a mesura que el temps s'escola (per bé que desinflat-se en els anys finals de la sèrie), tot passant de 126 fins a 139 emplenaments anuals, tot advertint-hi la indissimulable desigualtat entre els diferents tipus de local. En el 2006, els multicinemes aconseguien una mitjana de 164, mentre que els salons de pantalla única no feien un quart d'aquesta magnitud, en limitar-se a 35.

Quant a aquest mètode, hem emprat a gratient el mode potencial del verb en dir que podria esdevenir un estri útil, perquè el seu examen no triga a revelar-nos que és clarament insuficient, puix que no té present el ritme d'activitat que en cada cas ha propiciat el nombre final d'emplenaments de les sales. És obvi, doncs, que, a l'hora d'examinar el nivell d'utilització dels cinemes, cal introduir en l'anàlisi el temps d'activitat de la sala, en primera instància mesurable a través del nombre de dies d'obertura durant l'any i, en darrer terme i procurant a l'investigador una precisió força més acurada, mitjançant el nombre de sessions celebrades durant l'exercici. Per tant, públic congregat, capacitat del cinema i quantitat de sessions efectuades seran els ingredients de la fórmula que ens permetrà de mesurar el partit que en cada interval de temps estudiat s'obté de la capacitat productiva de les diferents unitats que integren la nostra xarxa de sales d'exhibició fílmica. Definirem, doncs, el grau d'ocupació d'un cinema com el percentatge que representa el nombre d'espectadors que hi ha fet cap durant l'etapa analitzada sobre l'oferta total de seients procurada pel local en aquest període, tot entenent com a tal el producte de la capacitat de la sala pel nombre de sessions celebrades en el marc temporal estudiat.

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya començà a subministrar la informació sobre el nombre anual de sessions celebrades per cada sala de cinema el 1999 i, per tant, els nostres càlculs sobre el grau d'ocupació en el sector exhibidor s'han de circumscriure exclusivament als darrers vuit anys. Això fa menys de la meitat de la longitud de l'interval temporal explorat pel present article. En aquest parell de quadriennis, tot i que contenen íntegrament l'època d'escurçada de la demanda, s'observa una primera meitat d'ascens de les projeccions dutes a terme, seguida d'una fase d'estabilitat de les xifres, per bé que amb una tènue tendència a la baixa que la sequera en el broil de nous centres i la continuïtat en el tancament de sales poden contribuir a accelerar. L'obertura de nous locals ha permès de posar a l'abast dels catalans un nombre superior de projeccions, amb un augment relatiu del 35,70% (de 637.881 a 865.580), substancialment menor que no ha aconseguit d'acarrerar cap a l'ham un estol més populós d'espectadors. En sentit contrari ha transitat la clientela en aquest octet d'anyades, puix que la venda d'entrades s'empetí un 10,38%, reducció que, també en aquest àmbit, emanà del contrast entre les dues modalitats. Mentre que, amb un ritme de creixença (48,96%) superior al global, el nombre de sessions de les multisales era escortat per una elevació del 6,50% en l'assistència, les monosales reduïen la seva activitat a ritme meteòric (minves de 59,74% en les sessions i del 78,10% en el públic).

Havent avaluat individualment el tercet d'elements que en permeten el càlcul, pertoca ara d'endinsar-se en l'anàlisi del grau d'ocupació dels cinemes, que durant els vuit exercicis examinats s'ha mogut al girientorn del 15%, tot fent una flexió a la baixa en els darrers anys de l'interval, propiciada pel retrocés en la venda d'entrades, que l'ha col·locat pels volts del 13,50%. També en aquest terreny es percep la diferent conducta entre monosales i multicinemes, tot constatant una més eficient utilització de la capacitat productiva en aquests últims. En el transcurs dels quatre parells d'exercicis en què la

informació sobre les sessions celebrades ha estat abastable, els centres integrats per diverses sales de projecció han assolit, en el seu conjunt, percentatges d'emplenament de la seva capacitat sempre superiors a aquells que aconseguen les pantalles solitàries. El 1999, aquestes assadollaven l'11,24% de la seva capacitat de convocatòria, mentre que els centres integrats per diferents sales de projecció n'omplien el 15,74%. L'avantatge es mantingué –fins i tot amb una lleu crescuda de la distància– amb el pas dels anys, de manera que el 2006 el 13,40% de les multisales contrastava amb el 8,10% dels unicinemes. Per bé que les diferències absolutes de quatre o cinc punts entre una i altra modalitat no semblin espectaculars, sí que resulten significatives en termes relatius; per tal de comprovar-ho n'hi ha prou d'aplicar els graus d'ocupació de les multisales als monocinemes. A tall d'exemple, observarem que, en el darrer any de la sèrie, la consecució del grau d'ocupació dels centres per part de les sales úniques hagués augmentat les seves xifres de negoci en dos terços més dels espectadors i dels ingressos que aconseguiren.

Dades per unitat d'exhibició

Aquestes dades procuren nova i reforçada consistència als altres auguris ja detectats en aquests paràgrafs que ens inclinen a conjecturar el prosseguiment del decandiment en el regne de les monosales, arraconades per uns multicinemes que enforteixen la seva puixança des de posicions amb fonaments més arrelats i amb una acrescuda host de llenços d'exhibició. Per acabar de corroborar aquest futur, ve a tomb l'acostament a les dades per unitat d'exhibició cinematogràfica, que iniciem amb el seguiment de les xifres d'espectadors amassades per cada centre de projecció filmica de Catalunya. La clientela mitjana d'una monosala, el 1990, era de 49.025 persones, afluència que es dissolgué fins a les 14.248 del 2006, en fulgurant contrast amb l'èxode de públic cap als centres de més d'una pantalla (de 180.727 fins a 249.354 espectadors com a mitjana convocada per cadascun d'ells en els anys respectius); així doncs, mentre que els cinemes individuals han d'apanyussar-se amb les tres desenes parts de la clientela que els sovintejava una dècada enrere, els multilocals han augmentat gairebé un 40% la magnitud de la seva xifra de visitants. Val, però, a apressar-se a fer una correcció rellevant, car l'agrupació de la informació per centres cada cop integrats per més pantalles camufla el capteniment individual de les sales que els integren. Si calculem el nombre d'espectadors per pantalla de multisala, advertirem que, en el transcurs dels setze anys estudiats, s'han volatilitzat les dues cinquenes parts de la clientela que antany freqüentava cada sala de multicinema (de 59.732 a 34.802 espectadors). Tot i ser una proporció menys danosa que el ritme que erosiona les monosales, la seva magnitud ha esdevingut força anguniejant. Ara es tracta de cinemes solitaris, ara de sales arraimades en centres de projecció, la testarda perseverància que totes plegades han exhibit tot rebaixant gradualment al llarg dels anys el nombre mitjà d'espectadors atrets per cada local és un nítid advertiment de l'esglaiador procés de dimissió del ciutadans com a espectadors de cinema en sales exhibidores.

La divisió del sector entre monosales i multicinemes ens ha confegit una guia prou esclaridora dels viaranys que el sector exhibidor té propensió a calcigar en els anys propvenents. Val a avisar, però, que en cap d'ambdós casos ens enfrontem a un bloc monolític que avança sense clivelles ni tentines. Entre els locals de pantalla única hi ha un ampli ventall d'establiments ubicats a poblacions petites i mitjanes que laboren per dessota els llindars de rendibilitat i cinemes de grans ciutats consumits per una feblesa sense treva, però també hi trobem exemplars amb facturació prou esponerosa per garantir-ne la pervivència, tot i els impactes de les danyoses escomeses suportades. Així mateix, no tot són flors i violes a la comunitat de les multisales, puix que, dins el corrent general de fecunditat que fa prosperós el seu territori, s'hi troben clarianes ben delimitades on, atida per la

reducció de l'assistència, la fretura comença a instal·lar-se amb una assiduitat que reclama sense demorança l'atenció de l'analista del sector. Convindrà, doncs, practicar també el fraccionament d'aquest darrer bloc de cinemes en diverses famílies de locals a fi i efecte de compartimentar els diferenciats comportos que conviuen en els dominis dels centres de múltiples pantalles.

La implantació dels *multiplex*

En els últims anys la composició interna dels centres s'ha vist sotmesa a una palmària transformació. Si, en el llunyà 1977, el deler parcel·lador era pràcticament testimonial (el recorregut pel parc català de cinemes només en rasclejava cinc nuclis de dues sales), dotze anys més tard en el plànol de l'exhibició ja llampurnejaven 36 punts d'oferta múltiple, dels quals només un posseïa vuit sales mentre que la resta no anava enllà de les quatre estances. Pel 2006, dels 97 multicinemes en actiu, 43 eren integrats per un mínim de vuit pantalles, evolució que recull l'eclosió de les multisales i la particular empenta dels complexos més descomunals.

Durant la dècada dels noranta assistírem a tot Espanya a la implantació i a l'arrelament d'un nou concepte en la contemplació d'obres cinematogràfiques, procés en el qual Catalunya participà amb enardit entusiasme. Es tracta de la uberosa florida dels grans complexos de cinemes, els *multiplex* (o els *megaplex*, en la denominació atorgada als *multiplex* de nombre de sales més aclaparador). Això vol dir conjunts amb un mínim de vuit pantalles (d'altres analistes col·loquen en deu aquesta etèria frontera) amb modernes dotacions tècniques (pantalla, so, comoditat de les butaques...), ajustada organització de l'espai, oferta de serveis accessoris (venda anticipada d'entrades, sessions més barates, venda de begudes, laminadures i menges diverses...) i badívols àrees d'aparcament per als vehicles automòbils. Ben sovint el complex és integrat en una gran superfície comercial amb supermercat, gran varietat de botigues i una assortida presència de locals de restauració, de manera tal que, amb un sol desplaçament, el client pugui satisfer opcions de consum ben diferenciades.

En el període resseguit, els *multiplex* han fet una prodigiosa incursió en la conquesta de saboroses quotes de mercat. Pel 1989, l'únic complex de vuit pantalles controlava només el 0,43% dels centres de projecció de Catalunya, el 2,67% de les pantalles, l'1,04% dels espectadors i el 0,93% de les recaptacions. Disset anys després, amb el 23,37% dels punts de venda, copsaven el 59,97% de les sales i es responsabilitzaven del 71,57% de la clientela i del 71,85% dels calerons; segons que ens indica la comparança de percentatges, els grans pols de projecció fílmica han passat, amb tremenda celeritat, del no-res al domini de les set desenes parts del negoci de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya. Dins d'aquest segment, ressurta la trajectòria seguida pels nuclis amb més abundosa oferta de sales exhibidores, que successivament han anat enlairant el sostre en matèria de pantalles a disposició dels clients. En aquest últim aspecte convé de recordar que, pel 1992, s'inaugurava a Catalunya el primer centre amb onze pantalles a l'abast del públic; pel 1996, l'obertura d'un nucli de quinze opcions conqueria un nou màxim en el nombre de locals araimats en un punt exhibidor de les nostres terres, primàcia que es perdé durant el 1998 quan un *megaplex* de vint-i-quatre pantalles s'enfilà al capdamunt. Pel 2006 i a Catalunya, el nombre de centres amb més de deu sales era de 26, grup que congregava 122 pantalles, adunança que comprèn les dues cinquenes parts de l'oferta total d'aquest mercat (40,66%). Fins al 1999, la família de les monosales oferí més pantalles que no pas els centres de gran tonatge; però la situació es capgirà l'any següent en un raude procés de distanciament que combinà les successives obertures de centres que com a mínim oferien deu pantalles al públic amb la dolorosa mortaldat a la tribu de les monosales.

En l'hora present, la supremacia dels grans *multiplex* sobre els cinemes de pantalla única ja és inqüestionable, però també és ben evident –dins del bloc dels multicinemes– que la vivor dels estrats superiors topa fragorosament amb l'estrenyiment de la franja de multisales amb menys ostentós nombre de pantalles. En el si d'aquest contrast inquieta apercebre el retrocés de l'índex d'ocupació del bloc de centres que posseeixen de dues a quatre pantalles, car en el transcurs del període revisat aquest aplec de locals ha rebaixat de 163 fins a 80 el seu nombre d'ocupacions anuals. Quan ens enfilem en el següent esglaó, advertim que el camí evolutiu fa baixada amb decisió en el tram de cinc a set sales, que es mengen la meitat del seu índex d'emplenaments, en portar-lo des de 261 fins a 134. El proper enlairament ens mena al territori dels *multiplex*, on es percep la clara distinció entre l'ebullició que perdurà fins a l'any 2000 i l'aquietament i posterior reducció de l'índex en els anys finals de l'etapa estudiada. Tot i així, el bloc dels centres que agombolen més de set pantalles té, ara com ara, uns nivells amb folgat avantatge sobre la mitjana del sector, ben especialment el grup que congrega deu sales com a mínim. Val a advertir, pel que fa al seguiment de l'emplenament dels *multiplex* recollit en els quadres adjunts, que les xifres serpegen i que, a voltes, els seus oscil·lants moviments de zumzeig esdevingueren singulars estrebades. Els sacseigs es degueren al fet que, en anar-se afegint a les estadístiques els nuclis d'alt rang de sales, en el moment de la seva incorporació abocaren al divisor tota la integritat de la seva capacitat, però la xifra d'espectadors que subministraren al dividend fou l'assistència aplegada des de la seva obertura fins a la cloenda d'aquell exercici. A l'any següent les dades d'aquell centre es normalitzaren, però la continuïtat de les ziga-zagues depengué del nombre de nous grans nuclis que s'incorporeassin al cens i del moment de l'any en què fossin inaugurats.

La tendència marcada pels índexs es perfila encara amb més precisió en incorporar a l'anàlisi l'evolució del nombre d'espectadors per centre. En els nuclis de dues a quatre pantalles es detecta una aferrissada i persistent proclivitat a la baixa (de 181.606 a 63.266 entrades venudes entre 1990 i 2006), acomboiada pels centres de cinc a set pantalles que han perdut més de la meitat del públic que cadascun d'ells convocava en els anys immediats a la seva implantació a Catalunya. En canvi els *multiplex* han denotat, per bé que amb oscil·lacions (i amb especial fortitud en els nuclis constituïts per més nombrosa aglomeració de pantalles) un volenterós acreixement de la capacitat de convocatòria. També en aquest cas, però, la lectura de les xifres provoca menys alegiances quan l'examen de l'assistència es fa per pantalla i no pas per centre, per bé que també en aquest cas la trajectòria dels *multiplex* no fa germinar els símptomes de temença per al futur que ja espurnegen en les sèries dels multilocals de reduït nombre de pantalles. Per acabar-ho d'adobar, els càlculs del grau d'ocupació subratllen que el seu índex (9,52% el 2006) és encara massa vorer a la cota de les monosales i excessivament distant del nivell assolit pels centres de nombrosa oferta de pantalles.

L'orientació de les dades del sector ens subratlla, doncs, que les àrees deprimides del comerç exhibidor no es reclouen exclusivament en el recinte dels monocinemes, sinó que s'estan expansionant –no pas de manera generalitzada dintre d'aquest segment– amb la incorporació dels petits nuclis de dues, tres o quatre sales. En definitiva, assistim a una decidida implantació d'un nou model de consum de l'oferta cinematogràfica, munit d'una estructura *ad hoc* i sovint inserit en un complex comercial i de lleure. Una entronització que comporta el peremptori bandejament del règim de les aïllades sales d'oferta única, però també –tot i que es tracta de multilocals– dels nuclis en què la divisió de les sales s'ha limitat més a una discreta parcel·lació del cinema originari per tal de rendibilitzar-ne l'espai que no pas a la seva plena integració en el nou esquema dominant.

Concentració dels multicinemes...

Al replegament espacial que s'ha apoderat de la branca exhibidora s'afegeix també la concentració geogràfica en el sector dels multicinemes. Pel 1989, els conglomerats de sales eren presents només a 21 municipis repartits entre 15 comarques; havent arribat al 2006, ja es podien censar locals múltiples a 45 viles catalanes esbarriades per 25 comarques. Aquest apilament dels multicinemes en un reduït nombre de poblacions és ben palès a escala comarcal, on tres àmbits –Barcelonès, Vallès Occidental i Baix Llobregat– es repartien, en aquest darrer exercici, gairebé els dos terços de les entrades venudes i del calaix aconseguit; l'addició del Tarragonès, del Gironès i del Maresme revelava una cobertura que vorejava les quatre cinquenes parts del mercat català. Dins d'aquest marc global, la família dels *multiplex* es concentra a disset municipis de deu comarques i els recomptes es deturen en els dinou municipis i en la dotzena de comarques quan fem una llambregada als nuclis que exhibeixen un parell de dígitos en el nombre de sales que els constitueixen. Dins d'aquest segment, els centres enclavats a les sis comarques que tot just acabem de consignar aporten a les estadístiques anuals les dues cinquenes parts de les seves dimensions en públic i en euros recollits.

...i concentració en les cadenes exhibidores

El procés de concentració del sector exhibidor no es limita únicament a una qüestió geogràfica de minimització del nombre de punts assenyalats en el mapa corresponents als municipis dotats de vida cinematogràfica o al testimoniatge d'un curiós fenomen de contracció de les dimensions del registre de centres actius d'exhibició filmica. Sota aquestes manifestacions externes de la intensa transformació de la branca exhibidora de la cinematografia batega la concentració de les regnes del negoci en les mans de les grans cadenes exhibidores, un amuntegament propiciat, d'una banda, per la desaparició de moltes monosales independents i, d'una altra banda, per l'enèrgica política expansiva observada pels potents circuits exhibidors. El mercat de sales de Catalunya, amb paral·lela conducta a la resta de l'Estat, deriva clarament vers una ferma estructura oligopòlica (amb els consegüents desavantatges que aquesta mena de formacions comporten per al consumidor).

Quant al conjunt de l'Estat, una anàlisi sectorial elaborada per l'empresa DBK conclouia per a l'any 2006 que els cinc primers operadors de sales de cinema controlaren el 52,50% de les recaptacions aconseguides per l'exhibició cinematogràfica espanyola, domini que s'estenia fins al 72,50% en considerar els deu primers grups. Traslladant-nos a Catalunya en el mateix exercici, advertim que el control hi era força més intens que en el conjunt de l'Estat, puix que n'hi havia prou de fer cap únicament a les dues primeres cadenes per adonar-se que plegadament aixoplugaven en els seus recintes la meitat de la nostra collita anyal (53,22% dels espectadors i 53,58% de les recaptacions). Es tractava d'ACEC (Àrea Catalana d'Exhibició Cinematogràfica), associació de sales assetiades en importants municipis de les províncies de Barcelona, de Girona i de Tarragona, i de CINESA (Compañía de Iniciativas y Espectáculos, S.A.), empresa propietat d'UCI (United Cinemas International), que al seu torn dividia l'accionariat entre Universal Studios i Paramount Pictures. L'octubre del 2004, UCI fou adquirida per la societat inversora britànica Terra Firma; posteriorment, CINESA –que estén la seva xarxa de sales per diferents indrets de la geografia espanyola– adquirí la cadena espanyola de Warner Lusomundo Sogecable i, més tard, comprà els complexos que AMC (American Multiplex Cinemas) posseïa a Espanya.

Si eixamblem aquest duet amb Lauren Cinemas, circuit de sales pertanyent a l'òrbita de la distribuïdora cinematogràfica catalana, i amb el Grup Balañà, concentrat en el municipi de Barcelona, les dades conjuntes del quartet resultant ens acosten a les tres quartes parts del públic i dels ingressos (73,51% i 74,28%, respectivament) de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya el 2006. L'afegiment dels dos blocs immediatament seguidors –Yelmo Cineplex (nascut de l'acord entre Yelmo Films i Loews Cineplex Entertainment, grup internacional afillat per la unió de Sony Loews Theatres i de Cineplex Odeon Corporation, que acabà fusionant-se amb AMC Entertainment) i els cinemes Verdi– impulsa la proporció fins a les quatre cinques parts del mercat (80,75% i 81,59% són les parcel·les de persones i de diners conquerides per l'acció conjunta dels sis grups). Finalment, per tal de fer el contrast amb la dada estatal i constatar la superior penetració dels grups a Catalunya, en afegir les quatre cadenes que completen la desena –Alta Films, Unión Cine Ciudad, Ábaco-Cinebox i Circuit Urgellenc–, advertirem que els deu primers circuits de sales a Catalunya s'enduen sis de cada set porcions (85,95% de les entrades i 86,44% de les recaptacions) del negoci de la projecció cinematogràfica en el Principat.

La consolidació de l'esquema oligopòlic està enfortint la presència del cinema dominant, afavorida en diversos casos per l'entramat de relacions entre distribuïdores i cadenes d'exhibició. Encara que el llarg període de retracció de la clientela implicà una paral·lela reducció del nombre de títols exhibits (a la qual no fou gens aliena la impenitent desaparició de les sales de segon circuit que afegien mants títols de repesca al material nou de trinca), l'etapa de renaixença del sector amb l'esclat de les pantalles dels *multiplex* no ha comportat el corresponent moviment d'ascens del nombre de cintes esparpallades anualment pels cinemes catalans. Pel 1992 es projectaren 1.383 títols en el nostre territori, nivell que en un terçet d'anys s'esllavissà fins a 1.148 i que se submergí, en la darrera dècada del període estudiat, per dessota el miler de cintes. En una evolució que segueix un tirat no gaire dissemblant de la trajectòria del nombre de pel·lícules projectades a escala estatal, l'aquietament que ha caracteritzat la darrereria de la sèrie hasedimentat les dimensions de l'oferta anual de llargmetratges cinematogràfics, però en cap moment no hem assistit al seu deixondiment bullangós en concordança amb la fogosa alenada que regí la cursa d'instal·lació de noves pantalles. Val a tenir present, però, el superior pes relatiu de les estrenes dins de l'oferta de títols, propiciat per la desaparició dels cinemes de segon circuit. El 2006, de les 986 pel·lícules projectades, 562 eren novençanes a les nostres pantalles.

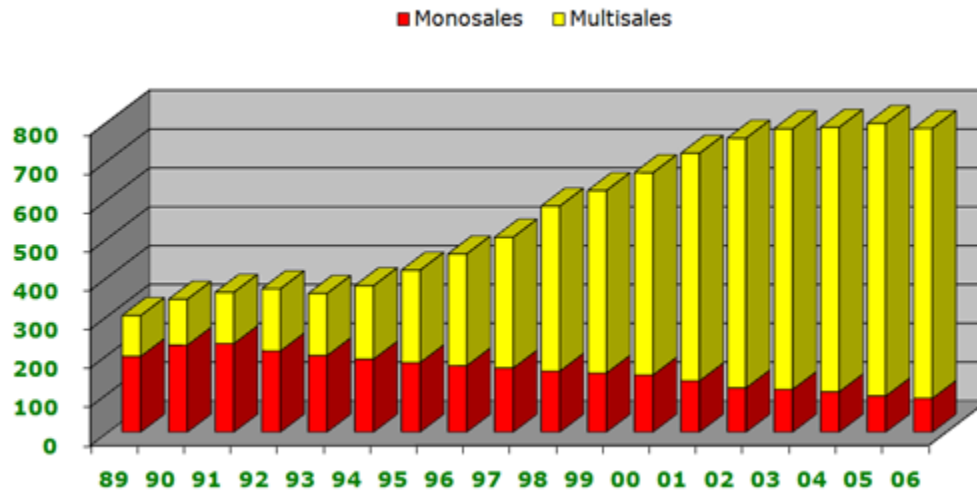
La multiplicació dels punts de contemplació d'imatges fílmiques no ha millorat, doncs, les oportunitats ofrenades al segment de públic delerós d'accedir a un cinema allunyat de la mercaderia estàndard que fan circular les multinacionals; ben al contrari, ha estat aquesta mena de productes el bloc enfortit per la proliferació dels *multiplex*. Els complexos exhibidors han esdevingut els portaavions que donen càlid soplug al material estratègic de les *majors*, amb l'avantatge que permeten una estrena simultània a nombrosos, ben dispersos i força concorreguts enclavaments geogràfics, tot aprofitant el ressò de les campanyes publicitàries, alhora que poden allargar la permanència dels títols a la cartellera mitjançant el seu trasllat a una altra sala de menor capacitat del mateix nucli tan bon punt l'interès del públic comença a emetre indicis d'afrevoliment. No cal dir que la part del lleó d'aquesta oferta correspon a les cintes procedents dels Estats Units d'Amèrica, que, al llarg dels anys, han fet seves gairebé les set desenes parts de l'assistència catalana al cinema i del tràfic dinerari que genera (sense afegir-hi aquelles pel·lícules nord-americanes que arriben a les nostres terres embolcallades amb pavelló britànic o disfressades amb banderes d'altres països).

La concentració impera, doncs, dins les fronteres de l'exhibició a Catalunya: en la localització geogràfica, en els punts d'oferta, en la mena de locals, en els circuits de sales i en el material distribuït. Enmig d'un durador procés de desertització, tot i que l'ermot és cada cop més extens, els oasis són progressivament més amplis, més ben assortits, més refrescants i acollents; però també més rigorosament controlats per un exigü pomell de propietaris.

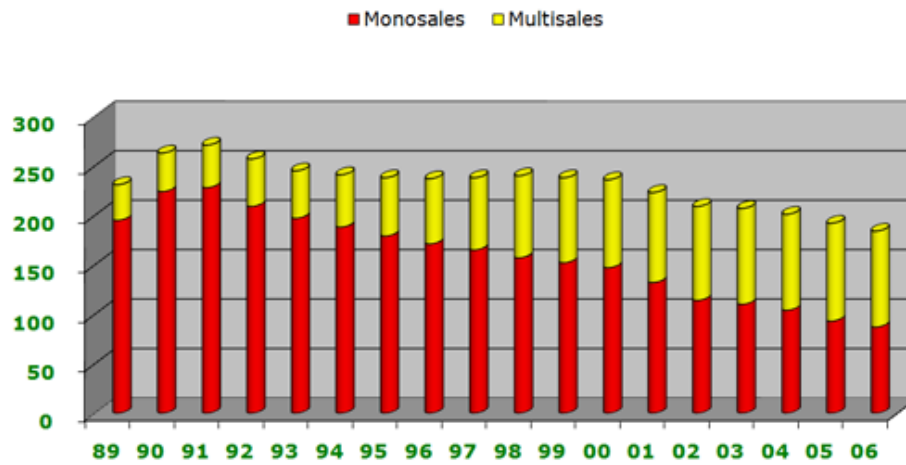
Cuadros (<http://www.upf.edu/depeca/opa/dossier0/info5.htm>)

- Municipis i Comarques
- Pantalles
- Centres de cinema
- Aforament
- Sessions
- Espectadors
- Recaptacions (Euros)
- Recaptacions (Pessetes)
- Nombre de pantalles per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Estructura percentual del parc de pantalles segons el nombre de pantalles de cada centre
- Nombre de centres de projecció per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Estructura percentual dels centres de projecció segons el nombre de pantalles de cada centre
- Espectadors per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Estructura percentual dels espectadors per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Recaptacions (Euros) per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Recaptacions (Pessetes) per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Estructura percentual de les recaptacions per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Aforament per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Estructura percentual de l'aforament per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Sessions per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Estructura %: Sessions per intervals del nombre de pantalles per centre
- Nombre d'empenaments anuals de l'aforament de cada sala
- Nombre d'espectadors per pantalla per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Nombre d'espectadors per centre per intervals del nombre de pantalles de cada centre
- Grau d'ocupació (%) segons el nombre de pantalles de cada centre
- Seients * sessions per intervals del nombre de pantalles de cada centre

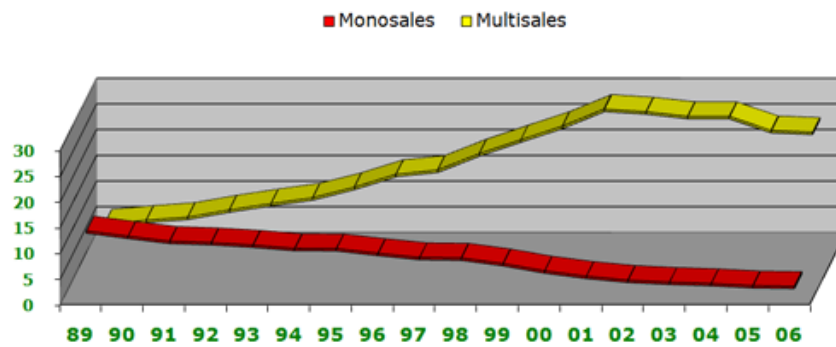
Pantalles

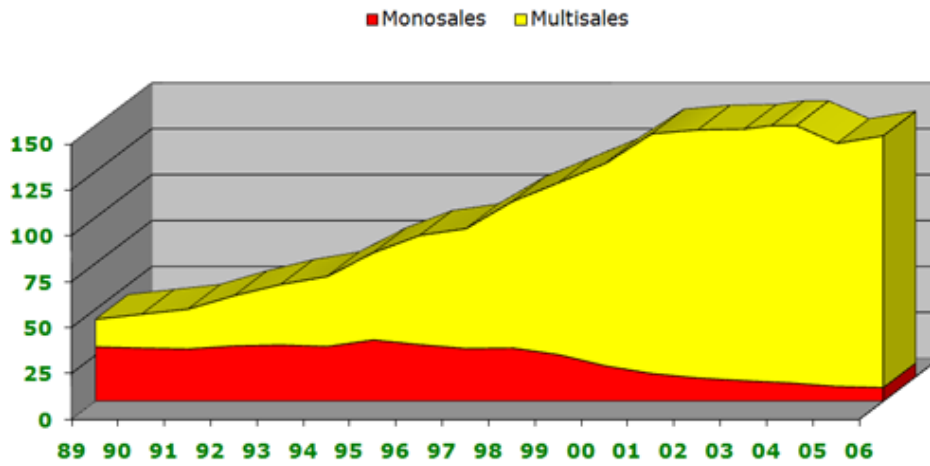
Centres de cinema

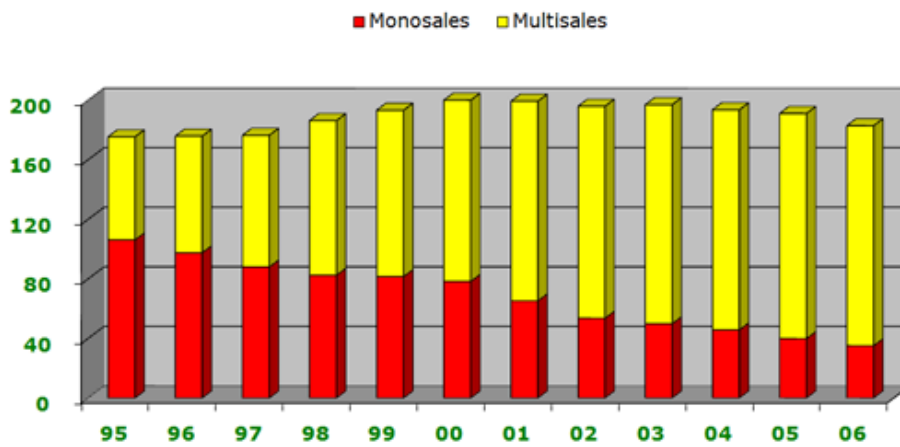
Espectadors (en milions)

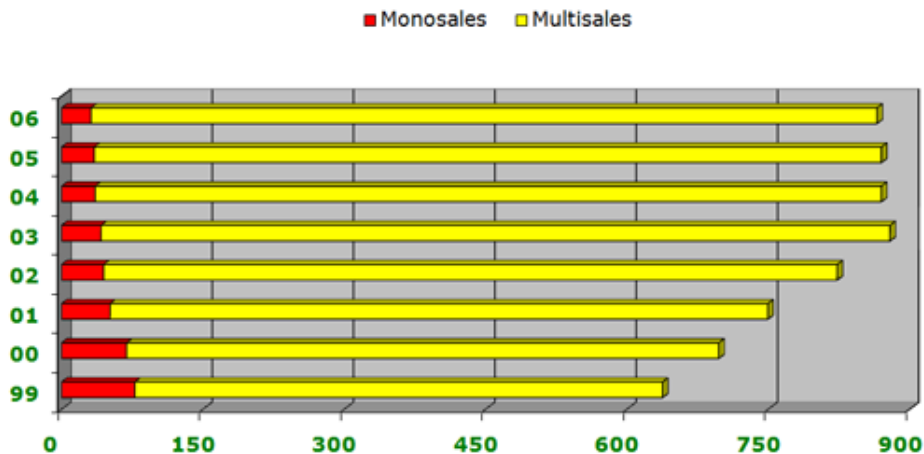
Recaptacions (en milions d'euros)

Nombre de seients (en milers)

Nombre de sessions (en milers)

- * Aquest article és una actualització –tot refent, àmpliament i profunda, el seu redactat en funció de les nombroses i substancials transformacions esdevingudes d'aleshores ençà– de la ponència presentada a Tarragona el 15 de desembre de l'any 2000 en el si de les III Jornades Cinematogràfiques, organitzades per Joaquim Romaguera i Ramió, com a director, i per l'autor d'aquest text, com a secretari, des de l'SCC (Societat Catalana de Comunicació [Institut d'Estudis Catalans]). Aquella ponència fou recollida l'octubre del 2001 a la publicació *Cinematògraf*, editada per l'SCC, en el núm. 3 de la segona època de la col·lecció (pàgines 285 a 301). De fet, tant el seu predecessor com el present article són els embrions d'un futur llibre que, amb el mateix títol que acabdilla aquests paràgrafs, es vol dedicar a l'examen del procés de concentració experimentat en el sector de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya.

- 1. El 2007 s'han obert multisales a Alpicat i a Montcada i Reixac i, ara com ara, es troben en diferents fases de construcció, a la ciutat de Barcelona, la segmentació del Palau del Cinema i el conglomerat del futur centre comercial a l'antiga plaça de toros de Les Arenes. Mentre acaben de reeixir aquests projectes, enguany per primera vegada han clos les seves portes dos *multiplex* de vuit sales cadascun. Fins a hores d'ara, els tancaments de sales múltiples s'havien circumscrit al tram de dues a quatre sales, amb alguna episòdica desaparició de centres de cinc pantalles.

- 2. Un treball com aquest, essencialment amb el suport de material estadístic, seria materialment impossible de dur a terme sense les xifres individualitzades, sala a sala i població a població, del control de taquilla. Conseqüentment, l'autor vol fer públic el seu regreïment als diferents responsables –en els diversos nivells jeràrquics– del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (ara de la Direcció General de Promoció Cultural en els primers anys de la sèrie temporal, adés de l'ICIC en els exercicis més acostats) en l'àmplia etapa que comprèn aquesta anàlisi. D'aquesta llarga llista de persones, l'autor vol fer ressortir el deute contret amb Ramon Castells i Ros, amb Cristina Gómez Lacueva, amb Salvador Piera i Amoedo i amb Maria Jesús Sánchez Fernández. Sense la seva diligent i generosa col·laboració, un bon grapat dels entrebancs que aquest treball ha afrontat hauria esdevingut insuperable.

- 3. Quan el Departament de Cultura activà el control de taquilla a Catalunya hi hagué un bon manat de sales cinematogràfiques que –per desconeixença, per inèrcia, per desídia o per galvana– s'integraren tardanament al nou mecanisme. En els primers anys de la sèrie estadística que es ressegueix en aquests fulls, aquesta trigança es traduí en unes xifres força més baixes (sobretot en nombre de municipis, de centres de projecció i de pantalles) que les dades efectivament corresponents a la realitat del moment. Per tant, la lectura de les sèries numèriques –sense aquest advertiment– podria menar a interpretacions errònies en el tram inicial, tot detectant creixences allà on no hi ha altra cosa sinó incorporacions tardívoles al còmput estadístic. El lector observarà, doncs, que en alguns casos, per comptes d'estudiar l'interval 1989-2006, objecte d'aquest treball, l'anàlisi pren com a base de partença l'any 1990 o, fins i tot, el 1991.

- 4. L'afirmació correspon a la situació a l'any 2006, en concloure el període comprès en aquest treball, puix que el 2007 fou inaugurat un centre amb set pantalles a Montcada i Reixac. D'altra banda, hi ha el projecte de construcció de cinc sales de cinema a Can Castellet, a la localitat de Sant Boi de Llobregat.

- 5. Tot i que en aquest treball consignem diverses comparances entre les xifres del control de taquilla del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i les dades equivalents del Ministeri de Cultura, les conclusions que se'n puguin extraure han de ser sotmeses a radical quarantena. La causa rau en les sensibles diferències, sempre a favor del control català, entre les estadístiques de l'ICIC i les de l'ICAA, voluminoses discrepàncies que entenebren la fiabilitat de les comparances entre magnituds o entre estructures percentuals. En els divuit exercicis que recorre aquesta anàlisi, les diferències entre els dos centres de control revelen que un total de 38.248.277 espectadors de Catalunya es feren escàpols al seguiment de l'ICAA. Per tant, en el decurs d'aquests nou biennis s'ha volatilitzat el seguiment complet d'un any i mig. Quan traslladem les diferències al taquillatge, comprovem que, en termes monetaris (això vol dir afegint els ingressos de cada exercici, sense homogeneïtzar-ne el poder adquisitiu amb l'Índex de Preus de Consum o amb el deflactor del

Producte Interior Brut), al Ministeri de Cultura se li han esfumat 185.070.837,12 euros en el seu control del territori català.